

ივერიის

თვე	მან. კ.	თვე	მან. კ.
12	10	6	6
11	9	5	5
10	8	4	4
9	7	3	3
8	6	2	2
7	5	1	1

ცალკე ნომერი — ერთი შუკრა.

გაზეთის დასაყვებად და კრძალი განცხადებათა დასაქმებულნი უნდა მიჰქონონ: თხოვნი რედაქციის, ახალ-ქუთაისის ქუჩაზე, სახ. № 9, მ. ზაფხულის საცხოვროს, გოლოვინის პრესბიტერი ენციკლოპედია და გრატიკის წიგნების მაღაზიის.

ესა განცხადების: ჩვეულებრივი სტრუქტურის რვა კაპ.

1877—1887 წელსადი საზოგადოებრივი და სალიტერატურული გაზეთი 1877—1887 წელსადი

გაზეთი „ივერიის“ პირველი ნომერი და მისი მნიშვნელობა

გაზეთი „ივერიის“ პირველი ნომერი გამოვიდა 1877 წლის 10 ივნისს. იგი იყო პირველი საზოგადოებრივი და სალიტერატურული გაზეთი საქართველოში. იგი გამოვიდა ქუთაისში, სადა იმ დროს იყო ქუთაისის გუბერნიის ადმინისტრაციის ცენტრი. გაზეთის გამომცემი იყო ი. ბარბაქაძე, რომელიც იყო ქუთაისის გუბერნიის სასამართლო განყოფილების მდიანი. გაზეთის მიზანი იყო ქართველი ხალხის განათებისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარებისა. გაზეთი შეიცავდა ადგილობრივ, რეგიონალურ და საერთაშორისო ამბებს, აგრეთვე საზოგადოებრივ საკითხების განხილვას. გაზეთის გამოცემა დაიწყო 1877 წლის 10 ივნისს და გაგრძელდა 1887 წლის 10 ივნისამდე. გაზეთის მთლიანი ხარისხი იყო 10000 კოპიები.

გარკ სისტემა ღიბერანდობის მოძღვრებითაა. პრინციპულია ცალკე თუ ზვერად ერთს წინა წინადადებას აკრძალვით არსს წინადადებას არსს. იგი იქნადა არსს წინადადებას, რომ მინაურს მრეწველობას მოპირისპირე მოაქცალოს მინაურს ბაზარ-ბისაგან განთავის უფლებუქულს მრეწველობას ფეხი ადგილებიანს და თავის ერს ერთი წყარო სარჩი-სადავებელის მოვინსა მოუმატოს. პრინციპულია მოსარჩილეობას, რადგანს მინაურს მრეწველობას სარჩილს უწევს და ხელს წყვილს ბარსებობას და გამოყენებისაგანს. ყოველს ქვეყნს ან იმისთანსა სპონდელი შეაქვს და გამოაქვს სხვი-საგან, რომელიც გარდაკეთებული საფარბიო და საქრსანო მრეწველობით სანმარ ნივთად, ან იმისთანსა, რომელიც უნდა გადაეყვანოს ფაბრიკებთან და ქარსანებთან. მაგალითად, მატული მუქის გასა-კეთებლად, ან კიდევ პირ-და-პირ სანმარ, მაგალითად, პური. რომ-სა თავისუფლად მიდენ — მოაქცნას სპონდილის, მაშინ რომელიცსავე სახელიწილისა მინაურს ბაზარში დიდი ცილდობას და ბურთის და მო-დანს ბაზრისა იმ სახელიწილისა კრჩებს, რომლის სპონდილიც უფ-რო უყუთსა და უფრო იფიქ. ერს ამისაგან სიყუთისა და რგების მეტი

არა მოსდის-რა, იმიტომ რომ კარგი საქონელი იფიქრება და მასსადმი თავს ადვილად ირჩენს და იყუთება. პრინციპულია იმისთანსა, — ეკველაფერი მართალია, მაგრამ ამ სხვის საქონელს, ვითკეთა, კარგსა და იფიქს, რომ ჩვენი ერთი სხვისა-გან ჰქვიდულობს, სიამ სიფსურად აძლევს რსმყო, რაჟი აძლევს, სრას ჩვენი ერის სიმიდინე გარედ გუ-დის, სხვას გააქვს და ის არ სჯო-ბისა, დღესს გავარდეს და ჟამიფი-ჩავარდესო, სხვის საქონლის სას-კივლად გავდებოქოქნება ისევ ჩვენი ერს მინ და რჩეს და თხოვან მოიბანინოს; თუ ჩვენი ბაზარს სხვებისათვის როგორმე დავკუტოთ, ჩვენი ქონება გუჭრობის გამო ვა-რედ ადარ ვაზიდებს და ჩვენივე დეტრიადლებათა. ვარდა ამისა, იგი საქონელი, რომელიც სხვისაგან შემოგვაქვს და მის სამაგიეროდ ჩვენი სიმიდინე გარედ გავგუქვს, ვანა ჩვენი-ი არ გავეთვება, ჩვენი-ი არ შეიქნებაო, რომ ჰქო-ნობო: თუ ვერც, რატომ ვიქნა-ვი არა გუთვებო? ამაზე და იმ პა-სუბს იძლევიან: არა გუთვება იმი-ტომ — რომ სხვისი გუცვილებიან, სხვებს უფრო კარგი საქონელი მოაქვს და უფრო იფიქრება და რა-ვი ესო, ცილდობას ვერ ვა-რეწვითო, რადგანს კაცი იმს ეტა-ნება, ვისაც კარგი და იფიქ საქონელი

წინა იქნება; იფიქრება საქონელი კარგი და იფიქ იყოს და ვაჭრო-ბაში იმს არ დავიფიქრებ, ჩვენი კა-ცი ჰქვიანს, თუ სხვა კაციო. თუ ამისთანა მოცილებს თავიდან მოვი-პოვებთ, მაშინ-ვი საქმე სულ სხვა იქნება: თვითარ ჩვენი ერთი, კარგად საქონელი, მაშინ-ვი საქმე სულ სხვა იქნება. თუ ავად, ხელს მოჰქვიდებს სხვილობის საქონლის კეთებას. სა და ამ გზით თვითარ მინ გა-გვემართება იგი მრეწველობას, რომ-ლის უქონლობის გამო დედს სხვა-სა იგი გუწვივით. რა ვუთარ, რომ პირველ ხანებში ჩვენი ამაზე დე-რადეული მრეწველობა იმისთანსა კარგს და იფიქ საქონელს ვერ მოვა-წვიან, როგორსაც ეტა სხვა ქვე-ყანა ვაწვიდისო. თავი შევიმაროთ, მოვიტოვებთ; ამ პირველ ხანების უკუთრებას და სიძვირეს ჩვენი-სავე სიუთისათვის როგორმე ვა-ვუძღვოთ და დრო მოვს და მი-ნაური ცილდობას საქონელსაც ვა-გვიკარგებს და იფიქრებასაც ჩამო-გვიკვებებსო. განვარგებულის და ვა-ცილიერებულის მრეწველობისაგან ჩვენი ერთი სიმიდინეს წყაროს ვა-ჩვენს და თვითარ ქონება ჩვენი, რომ-ელიც ეტა სხვის საქონლის სკიადე-ისა გამო გარედ გადის და სხვას მი-აქვს, ჩვენივე ჩვენივე დავგვიჩვენებო. რა გზით ნდომილობის ამ გუ-დინიერების ჩამოგდებას პრინცი-პულია? ამისათვის ერთად ერ-თი დანებ „დამოქანა“, ესე იგი, სა-

ბაჟო. რომელი სხვიდმიწიფოც ამ პრინციპულიაბას მისდევს, იგი იმიდენს ბაქს ადებს შემოსატან თუ გასატან საქონელს და იმისთანს წესებით ჰქვიანთავს საქონლის გა-ტან-გამოტანის საქმეს და ამებით იმიდენს ჰქვიანთავს საქონლის ფას-სა, რადგანს ბაქი უნდა ეკუცება, რომ ბაზარი ვეღარ იფიქრებს, თუ ძალიან არ უჭირს საქონელი, ამ გზით საქონლის მიდენ — მოდენს წინ სიეთი უმედეგებელი უფიქრებარება ხოლმე, რომ ვერსა გზით ვერ გვირდებო. იმისთანა ბუნება პრინციპულია-რობისა სათავადივე და წყაროები ბოლომდე. ეს ხომ აქვს და იქნე-ბა ამ მხრით ამ სისტემას ცალკე რამ საბუთო ჰქვიანდეს, თუცა-ვი ქვეყნისათვის ყველასათვის ერთ ნაი-რად და ბაზარი უმჯობესია. იმი-ტომ — რომ ყოველის კაცისათვის ისა სჯობისა საშუალება ჰქვიანდეს, საჭი-რო საქონელი იქ და იმისავე იფი-ქვოს, საცა და ვისაც უფრო კარ-გი საქონელი აქვს და უფრო იფიქ ჩემ-შენაბის გაურჩევლად. ვაჭ-რებსა, ადგი-მიკვებებს ბუნებითად იმისთანს რამ არის მუშტრისათვის, თუ თვითარ ვაჭრისათვის, რომ მარტო რგებას და გამოჩინობას დავაიფიქრებ და სხვა არაფერსა. ხო-ლო საქმე ის არის, რომ სიძნად ამ სისტემას სხვა განზრახვითაც სწვიდებენ ხელსა და თავს იმ სა-

შედეგები

რა დროს და საიდან შემოიღეს ქართული ანბანი (ილია ოქროშაძის შრომის წყაროს გამო „გინ მოგვინა ქართული ანბანი“.) (შედეგად*) სერობე თავარიანი თვის ლინე-ვისტორ გამოკვლევებში*) ამბობს, რომ სომხური ენა (ხალა) ძირელ გარყენილია და გარყენილია იმი-ტომ, რომ შრავალ საუქურფან მო-რობამ სომხურ დასაგვიანა თვისი ლი-ტერატურული და ამის გამო ენა, რომელიც ინახებოდა ერის სიტყვი-რებაში, იმდენად შეუცვლა, დაზიან-და, რამდენად დაზიანდება ხალხურ ყოველი დამონაწიფებელ ერების ენათა. ასე იყო მეოთხე საუქურფან ქრის-ტის შედეგად. ამ დროიდან მოკ-დებულთა იგი უფრო გარყენეს წიგნ-ების მოპრეწვით, რომელთაც სკო-ლებში გავარცხლეს ასირიული, სპარ-სული და ბერძნული ენებისა და ამ ენების ფორმები შემოიღეს სომხურის ენაშია. ამას გარდა, სომხურს ენა-ში მხოლოდ შეცვალა, გარყენილება შემოვიდა წიგნების გადამწეობაგან ნა-

წერის გაუფიქრობისა და სს. მიწე-თა გამოქო. უნდა იფიქროთ, რომ აწინდელი ქართული ენაც რამდენადმე უნდა და-პირებოდეს თავის პირველს სახესა. *) ამ პირს რამდენადმე საბუთი ძველად თვით ქართლის-ცხოვრებისავე თქმუ-ლების ძალით. იგი მატანვე გვაქუ-წვებს *) რომ მისებოდა საუქურფან ქრ-წინად, რომელსაც ნაბუქაროანსორი-საგან დევნილი ურჩინი შემოვიდნენ საქართველოში და იმვე დროებში იქვე შემოვიდნენ ხაზარელი და გურ-განის (კახის) ზღვის იქითელი გო-რეულნი და ქართველთა ნება-რითი დაუსახლნენ მცხეთის არე-მარგებსა, მაშინ ამ ტომთა შემოარყენისაგან ქართველთა მცხედრო ვაგრეუნი ენათა და შემდგეში ამათ ყოველთა ნათე-სათა ენათაგან შეიქნა ენა ქართუ-ლია. აქედან ის აზრი გამოდის, რომ აწინდელი ქართული ენა შემე-შედა ყოველ ქართულ ენისაგან და ხაზარული, ურჩიათ და გურგანის ზღვის იქითელ მექიდროს წინათგან. რამდენად მართალია ესეითი თქმუ-ლება ქართლის-ცხოვრებისა, ამას და-გვანახებებს ლინევისტორი გამოკვლე-ვა და ფილოლოგიური შედარება ქარ-

თულის ენისა შემოარყენებულ ენებ-თან. ეს სახანო მეცნიერებისაგან ჯერ რამდენადმე მე მაქვს ვაწინადადებო, არ არის განმარტებული. აქ კიდევ ქარ-თლის ცხოვრების თქმულების ისიც უნ-და დავუმატოთ, რომ ქართული ენაც ვითარცა სომხური, რამდენიმე ათა-სის წლის განმავლობაში, ისიც ვარ-შემოარტყული უძლიერესს ერთავან და შიგა-და-შიგ დასახლებულ უფრო თესლთაგან, მწილად დიკვად ბიჯის პირველსაგან და, უმეკლად, რა-ოდენადმე შეიკვლივით, ვადასლის-დებოდა. სხვა-და-სხვა ერთა უფიქრესს დრო-ებიდენად ჰქონით დამოკიდებულება, კავშირი ქართველებთან. ამითავან პრინციპული სწავლება-ვანალომები უფ-რო მაღლა იდნენ ქართველებზე, ექ-ვი არ არის, ეს კულტურით მაღლა მდგარი ერთი თვის მისულ-მოსვლის დროს საქართველოს მექიდრო მე-რად თუ ცოტად დაანევენ თვის გა-ვლენას, წესს, ჩვეულებას, რწმენ-სა, ყოფა-ცხოვრებას და ენასა. სხე-ვი რომ არ მოვიყვანოთ, დავასხე-ლოთ, თუნდა მარტო მისირილინი (ეკვატორები). სეროლოტი (450 წ. ქრისტეს წინად) ამბობს, რომ კოლ-ხიდლები მისირილინი არიანო; სტრა-ბონი-ვი გვარწმუნებს, რომ დასე-ლეთის იმერული დამოსახლნენ პანტიო კოლხიდლებთან და პიქე გონოსახლნენ მისირილი-თორაბიელ

ნიკოა; დიოდორე სიცილიელი გვა-უწყებს, რომ ოზირისმა მისირილიანი გადმოსული ერთი პანტიო დასახლო-და სს. ქართველებისა და მისირილების ამ გვარ არე-დარგვის არ შექმლია რამ-დენადმე ვაღვინა არა ჰქონდა ქარ-თელი ენაზედაც. უვაგეთროლ არ დარ-ჩებოდა ვაგრეუვე ქართულ სკოლებ-ში შემოღება ასირიულისა და ბერძ-ნულის ენებისა შემდეგ საუქურფანში. უტესი ენებლამ წიგნების გადმოღება და მათი გავრცელება ხალხში ვაღ-წეური რამდენადმე შეხდებოდა ქარ-თულს ენას, თუცა ვაგონებოქო, რომ არა იმდენად, რამდენადმე შეხდებოდა სომხური ენა, რადგან სომხეთის სა-მეფო ადრიანე დემეზო და სომხის ერთი მწავალ-საუქურფან მონობაში ჩავარდა, ან და ისრაელის ტომისი ერთ განიბა მთელს ქვეყანაზე; ხალო საქართველოში დიკვად თვისი თვითი შეფიქრობა ამ მამადელ საუქურფან და-საწყისამდე და ამიოკვად შეხდებო-თვის მონობის უღელი (დრო-ვაპო-შეხები) ისე მიმე არ იყო, როგორც სომხეთში. მე გვიჩინა, ამით უნდა აბ-სნებოდეს ის გარემოებები, რომ საქა-რიელოს შემჩინა თვისი მდიდარი ძე-ლი ლიტერატურა *) ეს გარემოება გავუარკებინებს, რომ ქართველთა ენა

იმდენად შეხდებოდა არ უნდა იყოს, რამდენად სომხებისა, რომელიც მონობის გამო დაპირებეს თვისი ლი-ტერატურათა, როგორც ამაბას თავ-გარიანი თვის გამოკვლევებში. *) ენის შესახებ ცოტა უნდა მოვიფი-ქოთ შემდეგი ცნობანი, რომელიც, თუცა პირ-და-პირ არ შეხებებან ჩვენ-თან ლიტერატურას, მაგრამ მანკ-რად იმდენად ნათელს ჰქვიან მას. ყველამ იცის, რომ მეტყველ ენა-თნ ერთად აზრების გამოთქმა-გარ-დაცუმი-სათვის იმპერატორ სხვა-და-სხვა ნაირი ნიშნები: ტანის მოძრაობა, პი-რისხის გამოამეტყველება, ხმის სო-მალ-სიძლიერე, სიტყვა, რომი (დასულო) და სს. ენ არ იცის, რომ ლაზარეში კაცა ხმარობს ხელსა, თავსა, პირსა, ფეხსა, თითსა და სს. ხელის გაწვევით კაც არ ამტკიცებს თვის მიერ მიღებულ აზრსა, მეტყვე-სავემ მას, ან უარ-პყუფს შეუწინა-რეულ წინადადებას, მსჯელობასა, თი-თვითი, უსიტყვა-შეწყველოთ, კაცო აფიქვად გარდაცუქს ხოლმე მექუ-რებელს ყოველ გვარ არითმეტკულ ცნებებს, რიკტებებს და მოქმედებათა. მუწენი, ბრძინი, ყრუნი სხვა-და-სხვა ანალოგისა, ტანის ასოგებს შეწყვეთი ცნოა ასევე ადვილად იფიქნენ მექ-ნიერებას, როგორიაც ჩვენ თაღ-ხილულნი, არა-ბრძინი და არა-მუ-წენი.

*) იხ. „ივერიის“ № 115. *) Опыт лингвист. исследований. გვ. 12—13. *) ქართლის ცხოვრება გვ. 26—25. *) იხ. Свѣдѣн. о намяти. Груз. писем. а. ცვარლისა, გვ. XXXII—XXXIII.

ბუთებით ჰმართლულობენ, რაც ზევით მოგახსენიეთ. დღეს თუ ამ სისტემის მომხრეობას გზა გაცესს ვერაპაში, სხვა განზრახვის ბრალი უფროა, ჩვენის ფიქრით, ვიდრე იმ საბუთებისა, რომელთა ძალითაც პროტექციონობა ცოტად თუ ბევრად სახეში მისადგება. დღეს ერთი მხარეს ამ გზით უთხრის ორმოცა.

დღეს გერმანია რომ ბისმარკის ძალი-დატანებით რაც ძალი და დო-ბაჟს პუნჯედ ბაქს უმატებს და უმატებს, ვითომ არ აზრი და განზრახვა უნდა მოეხერხოს ამ დიდგრომელს მატებას. გერმანიას, რომელიც პურის მოსავლის მიხედვით მდიდარ ქვეყნებში არ ჩაითვლება და რომელსაც, მამასადამე, სხვის პური უჭირს, ამ ბაქსის მომატებით პური ხომ უნდა გაუჭირდეს. გაძირება ხომ დაინების კაცი ს უღლის შერევისა მოსაწვდება. ნუ თუ მართლაც იგი გერმანია თავის ერს და ქვეყანას იმისთვის სწირავს, რომ პურის მოსავალი შინ გამოდგინოს! პური ხომ მამანური ნი ფიქრი არ აზრს, რომ უმისობა გერმანიის ერმა ითმინოს იმ დრომდე, ვიდრე თვით ბევრს მოიყვანდეს. პური იმისთანა საჭიროებაა, რომ უმისობა და შიმშილით სიკვდილი ერთი და მინამ შველე მოგა, პურტრეს ხომ ტუვი გაცხერას!

თუკმა ეს ასრეა, მაგრამ თ, ბისმარკი მარშანდელს აქედ სუდი იმასა ჰქედლობს, პურს იზოდნა ბაქს დაადოს, რომ გერმანიის ბაზარში სხვის პურსა ადრე გაიჭიჭანოს. ცხადია, ნიშანში რა ბაქს ამოდებული თ. ბისმარკის: იგი სახელმწიფოა, რომელიც დღეს აქამომდე დიდ-ძალს პურს ასადებდა

არსებობს „უსიტყუო ენა“ ყველა ერებს შორის და ეს ენა ყველას ადვილად ეყურება, ყველასათვის საერთოდ საგულის-ხმებოა. პირი-სახის მხიარული გამოცხადებულა ქართლისა გოტენტრატს და ფრანსეს აგრეთვე კარგად ესმის, როგორადც ქართველსა. იმთაუბრეც აგრევე ესმის ქართველსა, როგორადც გოტენტრატს ან ფრანსეს. ასე რომ ყველას და ყოველთა ადვილად ესმით და გაუჭირებულად აღაშინის პირი-სახეზე აღმოკითხავენ ხოლმე მის მღელვანებას, კუმედა-სეგას, სიყვარულს, ალერსს, თვალის ქრეფს (ქალის მოწანებაში, არ რაისაზე ნიშნებაში) და სხ. თითო, ხელით ან სხვაფორე უცხო კაცს ანიშნებენ წასვლას, მოსვლას, დაჯღმას, დაწოლას, ადგომას, ხტომას, სირბილს და სხ.

ტილორის აზრით, რაც უფრო კაცი ნაკლებად არის განვითარებული, გარეულია, იმდენად იგი ღიბარაჰში უფრო ზნობრივად ამ „უსიტყუო ენაში“. სიტყვის წარმოთქმის დროს მთელი ტანიც მეტყველობს და თუ სიტყვის ტანიც არ მიაშველა, ხშირად კაცი იმისას ვერს ვაგვრს.
ამ „უსიტყუო ენაში“ გარეუპ არსებობს მეტყველო ენა, რომელიც შესდგება იმისთანა ხმებით, რომელნიც მკაფიოდ, ცხადდ გამოიხმავებინად და იმისთანებიც, რომელნიც ცხადდ გამოიქმნიან მსოფლიად პირველ გვარ ხმების დახმარებით. შეუწყენელად, ცხადდ გამოხმავებულს ხმებს სწავლულებმა დაარქვეს ხმოვანი ხმები და

გერმანიაში, დღეს გერმანიის ბაზარსაგან გამოკლებული უნდა იყოს და ამით ცოტად თუ ბევრად დაზიანდეს, ესე იგი, ჯიბე შეუსუსტდეს. ამ სახით თ. ბისმარკი ისარის ისვრის და შეიღდეს-ვი ჰქვამდეს, პროტექციონობის კაცობაში გამოხმავდება.

ამისთანა გარემოებას არ შეიძლება სხვანიც არ გადახებარა პროტექციონობის მხარისაგან და აი დღეს თითქმის ყველაგან პროტექციონობის გამოდგინებას ვხედავთ, თუმცა მეცნიერებისაგან-ვი ანდერძებუქვია და დასწუებუქვია.

ახალი ამბავი

* იმ სერიზობიდან და ლატარიაში, რომელიც იყო გამართული 17 მაისს მუშათა ბაზრის ქართველთა შორის „წერა-კითხვის გამავრცელებლის საზოგადოების სასარგებლოდ, შემოადი სულ 3423 მან. 78 კაბ.

ეს ფული შესდგა ბაღში შესასვლელის ბილეთებისა და ლატარის ბილეთების გასიკვდილსაგან, ბუფეტის შემოსავლიდან და სხვა-და-სხვა კერძო შემოწირულობიდან.

დახარჯა ლატარიაში სათანადო ნივთების სასიკვდილად, მუსიკისა და მომხიარულთა დასაქირაველად, გიმნასტიკარზე, ბილიეთებისა და განცხადების დაბეჭდვებზე, ბუფეტის გამართვაზე, შემწეებისა და განთავსებათის და სხვა წერილობან საქირებაზე 840 მან. 10 კაბ.

დარჩა ზმინა შემოსავალი 2583 მან. 68 კაბ. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების მხარითე-ლობა ახედებს ამ ანგარიშს საყოველთაოდ და დიდ მადლობას უძენს იცელა იმთ, ვინც მონაწილეობა

მეორეებს თანა-ხმავანია, რადან ეს გვარის ხმანი ცხადდევ გამოითქმან ხოლმე ხმოვანების თან-ხლებით, შემოებით ანუ თანხმავანებით.

აი ამ ორ-გვარ ხმების აღანიშნავად ბევრს ერს მოუფანდა საქთარის ნიშნები (ანბანი) და ამ ნიშნების შემოწობით თვისი ლექსი, აზრი, რწმენა, ისტორია და სხ. გადუღა ან დაუქედითა კლდეზე, ქაზე, პერგამენტზე, ტყავზე, ქაღალდზე, კედლებზე და სხ. და ვინც ისწავლის მნიშვნელობას ყოველის ნიშნისას, ის ადვილად წერს, რომელიც ამაოკითხავს ყოველს პირს, რომელიც გამოხატულია იმ ნიშნების შემოწობით.

წინა წერილებში¹¹) ჩვენა ესთქვით, რომ მეცნიერებამ დღესაც ზედ-მიწევნით არ იცის სახელი იმ კაცისა ან იმ მოიგონა და მით მტკიცე ძეგლი აღმოგონა კაცობრიობის საზოგადოებას. ესევე ითქმის კერძოდ ქართულის ანბანის შემდგენელზეც, ჩვენის აზრით, რასაკვირველია.

მართლთა, მევე ფარნაოზის ცხობა-ჩვენის აღმწერილი¹²) მოგითხრობს, რომ ამაჲ, ფარნაოზმა, „შეკქნა მწიგნობრობა ქართულიო“¹³) და ამ ცნობაზე დადებარებული პოეტი დაძმღერის:

¹¹) „ივერია“ № 86 და 87, 1887 წ. „როგორ მოვიდეს ანბანი“.
¹²) ქართლის ცხოვრება 28—32.
¹³) ივერე გვ. 32.

მიიღო ამ სერიზობის გამართვაში, მაღლობას უძენის აგრეთვე იმათაც, ვინც შრომა არ დაწოვა, რომ სერიზობა უფრო უყვედა ყოფილიყო გამართული.

* 12 და 15 ივნისს დანიშნული კრება ტფილისის საქალაქო საბჭოს, რომელსაც სულ 33 სხვა-და-სხვა წინადადება და სხვანი აქვს განსახილველი ქალაქის საქმეთა მმართველს შესხება. ამ წინადადებათა და სხვანთა შორის ბევრი მეტად საყურადღებოა.

* გუშინ დაბეჭდვით ერთი სამწუხარო ამბავი, რომელიც სოფ. საქარად მოგვიყვია. გვეწოდნენ, რომ ჩვენსკენ გახმობდა თავის მოკვლად გლეხ-კაცობაში. ამას წინად ხანში შესულმა 55 წლის გლეხ-კაცმა მოიკლა თავიო. შარშან კიდევ ორმა გლეხმა მოისპო სიკაცხელი. დღეს კიდევ გვეწერენ ერთს ამისთანა სამწუხარო ამბავს სოფელ ხარაუელიდან, სადა ერთს გლეხ-კაცს შვილს ვისოდ ფარსადანის ძეს თაბუგაშვილს თავი ჩამოეჭრა. ვასილ თექქსმეტის წლის იქნებოდა და აქაუფის სკოლაში სწავლობდა. საცოდაოდ იღმდამის ერთი იყო. მიზეზი არაინ იცის, რად მოიკლა თავი. მეორედღეს გამწარებულმა დედამამ ტყეში იბრუნა თავისი ყმა-შვილი, რომელსაც სასმელიც წავლი, მოკტრა წინელი და ამ წყნელით ჩამოკრა თავი ხეზედა.

* ქართლად გვეწერენ, რომ ქარელ ზემოდ, სახმრეთისკენ, საფელს ხედივრებო, ჩინებული მასკურანლო წყლებია, რომელსაც აბანოს ეძახიანო. ეს წყლები არჩენს უფრო კარებით ავადმყოფებსა. წელს ავადმყოფნი ბლომად მოდიან ამ წყლებზე. თვით წყლები თო. ციციშვილიც, რომ

* შენ, ჰე ფარნაოზ, ჰქმნი ერთმთავრობა, შენ მოვე ქართველს წეგნი ზირგელი, შენ დაუჭეკადრე ერს ერთობა და ერთობას წესი და ძალი...
ემეორებთ, მართალია, ამას ამბობდნენ და ზოგიერთნი¹⁴) ამტკიცებენ კიდევ, რომ მევე ფარნაოზმა მოიგონა ქართული ანბანიო, მაგრამ ეს უნაწასკენი თვის გამოკვლევაში უფროადღებოდ სტრატეგნი ზოგიერთ გარემოებათ, რომელთა ახლო გაცნობა თუ არ გვიმტკიცებს, საბუთის მითიც გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ ქართული ანბანი ფარნაოზს არ მოუგონია.

ჯერ გავიწინოთ მოკლე უმოაგრენი სიტყვით იმ მეცნიერთა, რომელთაც გამოკვლევიით ქართული ანბანი. ბან ილია ოკროპქედლიშვილმა ქართულ ანბანს მიუძღვნა განსაკუთრებული წერილი¹⁵) ვინ მოიგონა ქართული ანბანი? და ამავე ანბანზე რამდენიმე ცნობა გარდმოგვცა დ. ზ. ბაქაძემ. აქ სხვების აზრს ჩვენ აღარ მოვიყვანთ, რადან იმასვე იმეორებ, რასაც ეს დასახელებული მწერალი ამბობენ ქართულის ანბანის შესახებ.

აი დღეა აზრნი ბან ოკროპქედლიშვილის წერილისა:
ა) საქართველოში ანბანი შემოღებულ იქნა ფარნაოზისაგან მეოთხე-ნდომ ანბანის შემოწობით წერა-კითხვის ბოლოს ან მესამე საუკუნის დასაწყისში ქრისტეს წინად;

ბ) სუცური ანბანი იგივე მხედრული ანბანია, მხოლოდ შეცვლილი; და გ) მესროფმა (რომელსაც მიაწერენ ქართულ-ხელტურის ანბანის შემოღებას) თუ მიიღო რამე მონაწილეობა ხელტურის ანბანის შემოღებაში, მიიღო მხოლოდ ესა, რომ არჩია მხედრულ ასოებში მრავალის ხაზების მიგვივად სწორე ხაზებით წერა. ესეთი აზრი ავტორს გამოჰყავს შემდგის მსჯელობიდან.
მევე ფარნაოზს დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოს ისტორიაში. ამ ფარნაოზმა მესამე საუკუნის დასაწყისს ქრისტეს წინად ვადენდა საქართველოში ვაბატონებულნი მტკრნი (აუქმანდრე მაკედონელის მხედრობა); ვამევედა და მკვიდრი წესიერება შემოიღო თვის სამეფოში. „იმ კაცმა, რომელმაც თვისი ერთი უცხო ქვეყნელთა ყმაობისგან განათავისუფლა, შემოიღო ახალი სახმდრო, აღდინ ისტრატეგნი და მოქალაქობრივი წესი და ამით ერს ეცხვი წინა-დგეყენია... ამისთანა უცხო ადვილად მიხედებოდა, რომ წერა-კითხვა უმთავრესს სასახარო იყო იმის წადილის შესასრულებლად საქართველოს შემსახრებელნი, რომელთაც წერა-კითხვის ერს, რომელთაცც მაშინდელ საქართველოს დამოკლებულბაჰქმნა რამე—საბასტლებს, ბერძნებს და სხვ., ვაცნობილი ჰქონდათ ანბანის შემოწობით წერა-კითხვის ბოლოს ან მესამე საუკუნის დასაწყისში ქრისტეს წინად;

¹⁴) ილია ოკროპქედლიშვილი და სხ.
¹⁵) ივერია 1881 წ. № X

მელთა საკუთრებაც არის ეს ადგილი, კარგად მოუჭართათ. ითახები, მართალია, შარშანაც იყო, მაგრამ წელს უფრო სუფთად არის შესახებ, აუბები ანუ ვანებეც შეუთანა არაინო წყალს ათბობენ მოსახმრებნი დიდს ქვაბით და მერე მიპქეთ ავადმყოფების საბანაოდაო.

* იმეორეთად გვეწერენ: სოფელს საქარას ერთი ვადამდები სენი ეწევა, სახელდობრ ყელ-ქირებება; ხალხს ძალიან ეშინიან ამ ავადმყოფობისა, თუმცა ჯერ-ჯერობით არაფერი ზარალი არ მოუტია ჩვენთვისო.

* შორანის მახრიდან გვეწერენ: დაბა ყვირილაში შავ-ქვის მწონაგები ძალიან უწყესად იკვეციან. თითო-ეულს გლეხს, რომელიც ქვა-ფურსს ეზიდება მადნებლად ყვირილაში, ოც-დაათს ფუთში ოც-დაორს ფუთს ძლიერ გამოუყვანენ და რვა ფუთს ხელ-და-ხელ იბარევენ ხოლმე ვაჭრების სასარგებლოდაო.

* გურიაში გვერეხეთ, ერთი კარგი წესი ყოფილა შემოღებული რამისა ვადახადის თაბახზე. აქაური გლეხნი ღრამის ვადახადს ქირანხელის მაგიერად წელიწადში კომპლედ ორ მანეთს იხდის მცელონის სასარგებლოდ. სწორედ მოსწონია ამისთანა წესი, რადგანაც აქ მცელლისა და მრეცლის შორის ამ ვადახადის გამო არა ხდება ის ჩხები და დიდებობა, რომელიც ქართლ-კახეთში ხშირი მოველიანა, რადგანაც ქართული და კახელი გლეხი რამის მრეცხელით ხდილობს და ამის გამო მიწებისა და მრეცლის შორის ხშირად ჩხები და უსამართლობაა. ჩემის აზრით, ურიგო არ იქნებოდა, რომ ქართლ-კახეთშია აღმოგონებოდა ამისთანა წესი შემოიღებოდა.

რუსეთი

—სახელმწიფო საბჭომ, როგორც მოასკნესხათ ჩვენს მეთისგეგმას, ასედა პროკტო რეალურ სასწავლებლებს რეფორმის შესახებ შესცავდა. ამ შეგვიდლის პროკეტის აზრს ან იყო, რომ ასე-დასადე რეალური სასწავლებლები არ გაქრებოდნენ და ამით გარდა კერძო სუ-კლასიანი სასწავლო სასწავლებლებს დასასრულებიო. ასეც, რუსეთის გაცხეობა გავწყვეტენ, რომ ამ გარდა შე-

ბული კემირი ჰქონდეს რამე, ხოლო საქართველოსა და სპარსეთის შორის უტყველეს დროიდგანვე იყო განუწყვეტელი (?) დამოკიდებულება და მისვლა-მოსვლა... ჩვეულება (?) და საჩრწებობა საქართველოში იგივე იყო, ანუ თითქმის იგივე, როგორც მაშინდელ სპარსეთში. საქართველოს მამასახლისები ნათესაობდნენ სპარსთა მეფეებს და დიდებულებს (?). მამა ბიძა ფარნაოზისა დიბოცინდ დარბოკოლდონისა ჯარნი, დედა ფარნაოზისა იყო სპარსელი ქალი ისაჰანიდამ. ამების მიხედვით, ფარნაოზმა საქართველოში შემოიღო ზენდურთი (ფენდურთი) ანბანი სპარსელებისაგან. ამას გვიმტკიცებს საოცარი მგზავსება ქართულ-ზენდურ ანბანისა. მაგალითებია: 25 ზენდურთი ასო სრულად მიაგებონან ქართულსა. დასამტკიცებლად ამ აზრისა, ავტორს მოჰყავს შედარებით ტაბლიცა ქართულ-ზენდურ ანბანისა და უმატებს, რომ „მხოლოდ გავლენის მქონე ხალხს შეუძლიან თვისი ანბანი სხვას მიაღებინოს და ცნობილია, რომ საბარსეთის იმდენი გავლენა არის დროს არა ჰქონია მცირე ანაზი, როგორც მაკედონელებისაგან დაპყრობის წინად ჰქონდაო“.

აქ, საკვირველია, ავტორი ლაპარაკობს ქართულ მხედრულის შემოღებაზე.
მ. ჯანაშვილი
(შემდგე იქნება)

